

AC –  
Item No. –

**As Per NEP 2020**

## University of Mumbai



<b>Syllabus for Basket of OE</b>	
<b>Board of Studies in MARATHI</b>	
<b>UG First Year Programme</b>	
<b>Semester :</b>	<b>I</b>
<b>Title of Paper:</b>	<b>Credits</b>
नाटक एक प्रयोगजीवी कला १	<b>2</b>
<b>From the Academic Year</b>	<b>2024-25</b>

Sr. No.	Heading	Particulars
1	<p><b>Description the course :</b></p> <p><b>Including but Not limited to :</b></p>	<p>प्रथम वर्ष बी.ए. मराठी OPEN ELECTIVE या विषयासाठी शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ पासून पहिल्या सत्रात 'नाटक एक प्रयोगजीवी कला' ही अभ्यासपत्रिका नेमलेली आहे. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणाचे आंतरविद्याशाखीय अभ्यास हे उद्दिष्ट समोर ठेवले असून सदर अभ्यासक्रम दोन श्रेयांकनांसाठी योजला आहे.</p> <p>'नाटक ही संमिश्र कला आहे. नाटक हे आरंभापासून अभिनय, नृत्य, गान, काव्य, संगीत यांच्या सम्यक मेळातून भावाभिव्यक्तीद्वारे सादर होत आले आहे. धर्मोपदेश आणि जनरंजन या हेतूंनी सादर होणारे विधिनाट्य, भारूड, जागरण, दशावतार, नमन खेळ, तमाशा-वगनाट्य आदी लोककलाप्रकार ही त्याची प्रारंभिक व पारंपारिक रूपे आहेत. भाषा हा नाटकाचा अविभाज्य घटक नसला तरी वरीलप्रमाणे बहुसंख्य नाट्याविष्कारात भाषेला अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. नाटकाच्या भाषिक अंगामुळे नाटकाचा साहित्यलक्ष्यी अभ्यास शक्य होतो. तरीही एक साहित्यकृती म्हणून नाट्यसंहितेचा अभ्यास सखोलपणे करण्यासाठी आणि तिच्या अर्थनिर्णयनासाठीदेखील संहितेला असणारे प्रयोगाचे परिमाण तपासावे लागते. कोणतीही नाट्यसंहिता ही अंगभूतपणे प्रयोगानुगामी असते. नाटक लिहिले किंवा रचले जात असताना भविष्यात साकारू शकणाऱ्या प्रयोगाच्या दृष्टीतून लिहिले किंवा रचले जाते. म्हणून नाटकाचा अभ्यास हा नाटकाच्या प्रयोगाच्या अभ्यासाने अर्थपूर्ण किंवा परिपूर्ण बनतो. नाटकाचे हे प्रयोगमूल्य लक्षात घेत नाटकाच्या अभ्यासासाठी नाटकाच्या संहितेचे घटक आणि प्रयोगाचे घटक यांच्यातील साम्यभेदांचा आणि प्रयोगाच्या घटकांचा विस्तृत अभ्यास अधिक मूलगामी ठरतो,' ही भूमिका समोर ठेवून राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणांतर्गत आंतरविद्याशाखीय अभ्यासाच्या हेतूने 'नाटक एक प्रयोगजीवी कला' ही अभ्यासपत्रिका प्रथम वर्षाच्या मराठी विषयाच्या OPEN ELECTIVE या स्तंभात नेमली आहे.</p> <p>नाट्य संहिता आणि प्रयोग यांच्या घटकांचा अभ्यास हा नाट्यलेखन, दिग्दर्शन, अभिनय, प्रयोगनिष्ठ तांत्रिक कला व कलादृष्टी, नाट्यसमीक्षा, नाट्य-आस्वाद आदी सर्व दृष्टीने आवश्यक अशी कौशल्ये विकसित करण्यासाठी पूरक ठरणारा आहे.</p> <p>सदर अभ्यासक्रम नाट्यसृष्टीशी जोडणारा असणार आहे.</p> <p>'मराठी साहित्य'हा प्रमुख विषय नसणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे नाट्यकलेचे भान विकसित करणे आणि सामाजिक- सांस्कृतिक हस्तक्षेप करणाऱ्या नाट्यकलेच्या सामर्थ्यस्थळांची ओळख करून देणे या प्रमुख उद्देशांनी ही</p>

		अभ्यासपत्रिका नेमलेली आहे. या अभ्यासपत्रिकेअंतर्गत नाट्य घटकांची विभागणी दोन उपविषयांत केली असून हे घटक नेमून दिलेल्या विशिष्ट तासिकांमध्ये शिकवले जाणे आवश्यक आहे. सदर अभ्यासक्रमाची श्रेयांकन पद्धतीनुसार रचना करण्यात आलेली आहे.
2	<b>Vertical :</b>	Open Elective
3	<b>Type :</b>	Theory
4	<b>Credit:</b>	2 credits (1 credit = 15 Hours for Theory in a semeste)
5	<b>Hours Allotted :</b>	30 Hours
6	<b>Marks Allotted:</b>	50 Marks
7	<b>Course Objectives:</b>	<ol style="list-style-type: none"> <li>१. नाटक या प्रयोगशील कलेचा परिचय करून देत नाटकाचे प्रयोगमूल्य लक्षात आणून देणे.</li> <li>२. संहिता ते प्रयोग या नाट्यनिर्मितीच्या प्रक्रियेविषयीचे भान सजग करणे.</li> <li>३. नाट्यप्रयोगाच्या घटकांचा परिचय देऊन नाट्यार्थाच्या आस्वादासाठी नाट्यघटकांच्या वैशिष्ट्यपूर्ण उपयोजनेची रचना अभ्यासणे.</li> <li>४. प्रयोगाच्या उभारणीत अंतर्भूत असणाऱ्या कलातंत्रांचा परिचय करून देणे.</li> <li>५. विभिन्न प्रकारच्या नाट्य प्रयोगरचनेद्वारे सामाजिक, सांस्कृतिक मूल्यभान व्यक्त केले जाते, याविषयीची जाणीव संवर्धित करणे.</li> </ol>
8	<b>Course Outcomes:</b>	<ol style="list-style-type: none"> <li>१.नाटक या प्रयोगशील कलेचा परिचय होऊन नाटकाचे प्रयोगमूल्य लक्षात येईल.</li> <li>२.संहिता ते प्रयोग या नाट्यनिर्मितीच्या प्रक्रियेविषयीचे भान सजग होईल.</li> <li>३.नाट्यप्रयोगाच्या घटकांचा परिचय होऊन नाट्यार्थाच्या आस्वादासाठी नाट्यघटकांच्या वैशिष्ट्यपूर्ण उपयोजनेची रचना अभ्यासता येईल.</li> <li>४. प्रयोगाच्या उभारणीत अंतर्भूत असणाऱ्या कलातंत्रांचा परिचय होईल.</li> <li>५.विभिन्न प्रकारच्या नाट्य प्रयोगरचनेद्वारे सामाजिक, सांस्कृतिक मूल्यभान व्यक्त केले जाते, याविषयीची जाणीव</li> </ol>

	संवर्धित होईल.
--	----------------

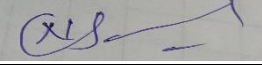
<b>9</b>	<b>Modules:-</b> Per credit One module can be created
	<b>Module 1</b> घटक एक : नाटकाचा संहितालक्ष्यी अभ्यास
	१.नाटकाची संहिता : संकल्पना व स्वरूप २. नाट्यलेखन, कथानक, घटना-प्रसंग, पात्ररचना, संवाद, काळ -अवकाश, भाषा, रंगसूचना या घटकांचा विविध उदाहरणांच्या आधारे परिचय. (६० मिनिटांच्या एकूण १५ तासिका -श्रेयांकन -१ )
	<b>Module 2</b> घटक दोन : नाटकाचा प्रयोगलक्ष्यी अभ्यास
	१. नाटकाचा प्रयोग : संकल्पना व स्वरूप २. दिग्दर्शन, रंगमंच- नेपथ्य, अभिनय, रंगभूषा वेशभूषा, प्रकाशयोजना, पार्श्वसंगीत, ध्वनी-संयोजन, नृत्य, दृक-श्राव्य माध्यमांचा वापर या घटकांचा विविध उदाहरणांच्या आधारे परिचय. (६० मिनिटांच्या एकूण १५ तासिका -श्रेयांकन -१ )
<b>10</b>	<b>Text Books:</b> NA

<b>11</b>	<b>संदर्भसूची :</b> १. के. ना. काळे यांच्या लेखांचे संपादन (प्रतिमा, रूप आणि रंग), संपा. डॉ.वि.भा. देशपांडे, नूतन प्रकाशन, पुणे २. मराठी नाटक आणि रंगभूमी (भाग १ व २)- वि.भा.देशपांडे. ३. रंगयात्रा (१९५० ते १९८५ मधील रंगभूमीविषयक लेखांचा संग्रह )-डॉ. वि.भा.देशपांडे ४. ललित -नाट्य विशेषांक
-----------	---

	<p>५. मराठी रंगभूमीच्या तीस रात्री : मकरंद साठे</p> <p>६. रंग नाटकाचे :आधुनिक रंगभूमी : नवे भान देणारी समीक्षा -पुष्पा भावे, राजहंस प्रकाशन, २०१२, पुणे.</p> <p>७. माझा नाट्य लेखन- दिग्दर्शनाचा प्रवास – डॉ.वि.भा. देशपांडे, उन्मेष प्रकाशन , पुणे, १९८८</p> <p>८. अवकाश न-नाटकाचा (नाट्यशास्त्रविषयक)-राजीव नाईक</p> <p>९. खेळ नाटकाचा (नाट्यशास्त्रविषयक)- राजीव नाईक</p> <p>१०.नाटकातला काळ (नाट्यशास्त्रविषयक)- राजीव नाईक</p> <p>११.नाटकातलं मिथक (नाट्यशास्त्रविषयक)- राजीव नाईक</p> <p>१२.मराठी रंगभूमी : उद्गम आणि विकास - कॅ. मा. कृ. देशपांडे</p> <p>१३.मराठी वाङ्मयाचा इतिहास(खंड ४)-संपादक अ.ना. देशपांडे</p> <p>१४.मराठी नाटक आणि रंगभूमीचा इतिहास (आरंभापासून १९९० पर्यंत )- प्रा. दत्ता भगत, महाराष्ट्र राज्य साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई, २०१९.</p> <p>१५.मराठी रंगभूमीचा इतिहास - श्री.ना. बनहट्टी.</p> <p>१६.मराठी रंगभूमी : चर्चा आणि चिंतन – डॉ.सतीश पावडे , नभ प्रकाशन, अमरावती, २०२१.</p> <p>१७.मराठीचे लोकनाट्य तमाशा, कला आणि साहित्य -नामदेव व्हटकर, यशश्री प्रकाशन, कोल्हापूर, १९७५.</p> <p>१८.लोक रंगभूमी – प्रभाकर मांडे</p> <p>१९.दशावतार – महेश केळूसकर, अनघा प्रकाशन, ठाणे, २०१९</p> <p>२०.आधुनिक रंगभूमीचे शिल्पकार -डॉ. रुस्तूम अचलखांब, वर्षा प्रकाशन, औरंगाबाद, २००४</p> <p>२१.History of Theater Oscar Brokette</p> <p>२२.Drama: Text into Performer – Peter Reynolds</p> <p>२३.Anatomy of Drama-Martin Esslin</p>	
12	<b>Internal Continuous Assessment: 40%</b>	<b>External, Semester End Examination Individual Passing in Internal and External Examination : 60% ( 1 hour)</b>
13	<b>Continuous Evaluation through:</b> Quizzes, Class Tests, presentation, project, role play, creative writing, assignment etc.( at least 3 )	अंतर्गत चाचणी परीक्षा : २० गुण चाचणी परीक्षा-लेखी/ऑनलाईन , गृहपाठ, सादरीकरण - २० गुण
14	<b>Format of Question Paper:</b> for the final examination बहिर्गत परीक्षा ३० गुण (वेळ एक तास) ● एकूण तीन प्रश्न विचारावेत.	

	<ul style="list-style-type: none"> <li>● प्रत्येक घटकावर अंतर्गत पर्याय असलेले प्रत्येकी १० गुणांचे दोन प्रश्न विचारावेत.</li> <li>● तिसरा प्रश्न हा घटक १ आणि २ वर आधारित दहा गुणांचा वस्तुनिष्ठ स्वरूपाचा असावा.</li> </ul>
--	---

### Signatures of Team Members

Sr.No	Name	Signature
1.	डॉ. सतीश कामत (अध्यक्ष, अभ्यास मंडळ)	
2.	डॉ. अश्विनी तोरणे (समन्वयक, निमंत्रित विषयतज्ञ)	
3.	डॉ. नीतिन आरेकर (सदस्य)	
4.	डॉ. शीतल पावसकर-भोसले (सदस्य)	
5.	प्रा. संजयकुमार इंगोले (सदस्य)	
6.	प्रा.ज्योती रोटे (निमंत्रित विषयतज्ञ)	